పిత్తల్ కా దర్వాజా౧

వేలూరి శివరామశాస్త్రి గారు

౧

క

లాతల నాఁటి కథ. నాఁడు కఱ్ఱదే పెత్తనము, నోటిదే శాసనము.

బాదుషావారి దర్శన మెవ్వరికో, ఎన్నటికో! కాని పది అషరఫీలతో౨ వారి అంగుళి దర్శనము, ఇరువది అషరఫీలతో అగ్రహస్త దర్శనము. అదియు మెఱుపువలె.

పైడిమఱ్ఱి దమ్మన్న పండితజీ పాదుషావారి ధర్మాధికారి. నాఁటి తెలుఁగునాటివారి కాతఁడాశ్రయదాత. అతఁడు చాల లోకజ్ఞుఁడు. చాల పలుకుబడి కలవాఁడు.

ఖ

పన్నాల రామశాస్త్రి పుట్టుశాస్త్రి. సాహసమున రామలింగఁడు. లేఁబరమున జ్యేష్ఠాదేవి. పండితజీకి వేలు విడిచిన మేనల్లుఁడు.

"మామా! ఆలి దెప్పులు చెప్పు దెబ్బలు. లేఁబరము కడుపుకోఁత. 'భవతి! ఉద్యోగ భిక్షాం దేహి!'"

'ఓరి రామా! నీకు ఉద్యోగసద్యోగము లొకరీయవలయునా? అడవిలో సింహమునకు రాచటీక మెవ రిచ్చిరి?'

రామశాస్త్రి మోము కొంచెము వికసించెను. పండితజీ కనిపట్టి మరల నిటు లనెను:

'ఈబస్తీలోని దర్వాజా లన్నియు దాఁటి చూడుము. ఉద్యోగము సంపాదించుకొనునంతవఱకు మా యింట నుండుము. ఓరీ—

ఉత్తమా ఆత్మనా ఖ్యాతాః
పిత్రా ఖ్యాతా శ్చ మధ్యమాః
మాతులే నాధమా ఖ్యాతాః
శ్వశురే ణాధమాధమాః. 3

అని నీవు చదువలేదా? కావున బస్తీయంతయు తిరిగిచూడుము పొమ్మ!'

గ

రామశాస్త్రి గల్లీగల్లీ తిరిగెను. ఏనుఁగు లంబారీలు వేసికొని తొండములు తోఁక లాడించుకొను పోఁగల దర్వాజా లన్నియు త్రొక్కి చూచెను.

సత్రము లన్నియు సంచరించెను. ప్రాఁత హవేలీ లన్నియు పరిశీలించెను.

అతఁడాలోకింపని ఆఫీసు లేదు. త్రొక్కి మాడని తోఁట లేదు. కోఁడని కోట లేదు. మాడని చోటు లేదు.

అతఁడు బానిసతో బాతాఖానీ వేసెను. ప్రగడను పట్టిమాచెను.

రామశాస్త్రికి నౌకరులు నచ్చలేదు. మంత్రులంతకంటె నచ్చలేదు. దేవిడీలునచ్చలేదు. దేవాలయములంతకన్న నచ్చలేదు. నచ్చిన వొక్క దర్వాజాలు.

ఘ

రామశాస్త్రి ఒకనాఁ డొక సత్రమున కాలిమీఁద కాలు వైచుకొని పరుండెను. జీవనము చేయవచ్చిన పొరుగూరి పనిబాసులవారు పలువు రచట విడిసి యుండిరి.

"'నా౽విష్ణుః పృథివీపతిః'౪ అగుచో ద్వారపాలకులు జయవిజయులు." అనుకొనుచు రామశాస్త్రి పాదమాడించెను.

---

౧. ఇత్తడితో చేసిన ద్వారము. ౨. బంగారు నాణెము. 3. తమకు తాము పేరు తెచ్చుకొనువారు ఉత్తములు. తండ్రిచేపేరు పొందువారు మధ్యములు. మేనమామవలన పేరందువారు అధములు. మామగారినిబట్టి పేరు పడువారు అధమాధములు. ౪. విష్ణువు కానివాఁడు రాజు కాఁడు. అనఁగా రాజు విష్ణుమూర్తియంతటివాఁడు.

పాదరేఖలు పరిశీలించుచున్న విశ్వబ్రాహ్మణుఁ డొకఁడు 'అయ్యా! పాదము కదలింపకుఁడు' అని వేఁడుకొనెను. రామశాస్త్రి ప్రత్యుత్తరింపక పాద మాడించి యాడించి ఆఁపి, 'రేఖ బయటఁబడిన' దని లోలోపల ననుకొనెను. కుడికాలు కిందమోపి ఎడమ కాలు దానిమీఁదఁ బెట్టుకొనెను.

విశ్వబ్రాహ్మణుఁ డాపాదమునుగూడఁ బరికించి రెండుపాదములను కనుల కద్దుకొనెను.

'అయ్యా! తమ రెండుపాదములందును రెండు చక్రములు గలవు. మీరు మహారాజులు కాఁగలరు.'

'అగుచో దివాణపు పని నీదే.' అని రామశాస్త్రి యనఁగా విశ్వబ్రాహ్మణుఁడు మఱొకసారి యతని పాదములు పట్టుకొని 'ఈమాట మాత్రము మఱవకుఁడు' అనెను.

'మంచిది. కొత్తదివాణమున కొక యిత్తడిదర్వాజా కావలయును. ఇరువది గజములయెత్తు, పదిగజముల వెడలుపు. ఎపుడు తయారుచేయఁగలవు?'

'రే పీపాటికి.'

'వాహవా! పనివాఁడ వన్న పనివాఁడవు. ఇరువదిమంది విచ్చుకత్తుల పారావారు కావలెను.'

'చిత్తము. నావా రున్నారు.'

౧

కోటకు పోవు దారిముందు ఇరువదిగజముల యెత్తును పదిగజముల వెడలుపును గల ఇత్తడిదర్వాజా యొకటి సూర్యోదయమున నిగనిగలాడుచు ఆవిర్భవించెను.

దర్వాజా కొకప్రక్క క్రిందినుండి మీఁదివఱకును బాదుషావారి వంశావళియు, మఱొకప్రక్క దశావతారములును చక్కఁగా చెక్కఁబడియుండెను.

దర్వాజాకు ఆనుకొని ఒక చిన్న బంగళా. దాన రామశాస్త్రి ఆఫీసు. ఆఫీసులో ఒకకుర్చీ. కుర్చీ ముందు ఒక డస్కుబల్ల. దానిమీఁద 'పిత్తల్ కా దర్వాజా' అను మొహరు.

రామశాస్త్రి కరోఢా.[1] విశ్వబ్రాహ్మణుఁడు పదర్ మాల్ గుజార్.[2]

దర్వాజాముందు విచ్చుకత్తుల పారావారు పదిమంది అటు, పదిమంది ఇటు.

౨

ముందు ఖాజీ, వెనుక నాలు మేఁకలు, వెనుక ఇద్దఱు గొల్లలు వచ్చిరి. దర్వాజాకడ ఖాజీ నిలువఁబడెను.

ఖాజీ ఇత్తడిదర్వాజా యంతయు పరిశీలించెను. బంగళా యంతయుఁ జూచెను—'మాఁగై భీఖ్ ఫూఁకై, గావ్ కాజమా'[3] అనెను.

రామశాస్త్రి ముఖము బయటికిఁబెట్టి బిగ్గఱగా 'అమీర్ ఉల్ మోమేనీన్ సాహబ్!

బగల్ మే ఛురీ.

ముహ్ మే రామ్ రామ్.[4]' అనెను.

'ఈక్రొత్త డిపార్టుమెంటుకు ఏమి యీయవలెను?'

'అటులు దారికి రండు! జీవమునకు అర్ధణా. మనుష్యునకు అణా.'

'నాలుగు మేఁకతోళ్లు, ఒక గుండెకాయయు పంపింతును. మమ్ము పోనిండు.'

మీకు జబాఈ[5] ఇచటనే జరుపవలయునా?

వెంటనే ఖాజీ జేబులో చేయిపెట్టి మూఁడు రూపాయల అయిదణాలు తీసి రామశాస్త్రి బల్లమీఁదఁ బెట్టెను.

'నాలు మేఁలుక	3–౨–౦
ముగ్గురుమనుష్యులు	౦–3–౦
వెరసి.	3–౫–౦'

౧. పన్ను వసూలుచేయు ఉద్యోగి. ౨. డబ్బు ఖజానాకు చేర్చు ఉద్యోగి. 3. బిచ్చ మెత్తుకొనుటకు వచ్చి గ్రామ మంతయు జమాబంది చేయుట—భిక్షుపాదప్రక్షేపన్యాయము. ౪. చంకలో కత్తి, నోటిలో రామనామము. ౫. కొరానుమంత్రము చదివి ఈశ్వరార్పణముగా జంతువును నఱకుట.

అని పద్దు వ్రాసి మొహరు వేసి రామశాస్త్రి రసీదిచ్చెను. ఖాజీ వెనుకముందులు ముందువెనుకలు చూచుకొని వాహవావాహవా అనుకొని దర్వాజా దాఁటెను. అతని గుండెలు లటుక్కుమనెను. 'ఈఖర్చు గూడ మేఁకలమీఁద వేసి వ్రాయింతును' అని ఖాజీ అనుకొనెను. అంతట నతనిగుండెలు కుదుటఁబడెను. మేఁకలు వెళ్లిపోయెను.

కొంతసేపటికి జోడుగుర్రాల బగ్గీయొకటి గబగబ వచ్చి గబుక్కున ఆఁగిపోయెను.

'అరే అది యేమి?'

'క్రొత్త దర్వాజా.'

లోపలినుండి మంత్రి తొంగిచూచెను. దర్వాజా నిండ పాదుషావారి వంశావళి. ఆవంశావళిలో తమ వంశావళియుఁ గలిసియుండెను. మంత్రి బగ్గీ దిగి సలాములు చేయుచుఁ బోయి చిత్తరువులను ముద్దుగొనుచుండెను.

బంగళాలోనుండి సలాములు కొట్టుకొనుచు రామశాస్త్రి మంత్రికడకు వచ్చెను.

ఈద్ కా చాంద్[౧] అని మంత్రి యనెను. ఆప్ భలా తో జగ్ భలా[౨] అని రామశాస్త్రి యనెను. మంత్రి సంతసించెను. రామశాస్త్రి—

"రెండుగుర్రములు	౦-౧-౦
ముగ్గురుమనుష్యులు	౦-3-౦
పెరసి	౦-౪-౦

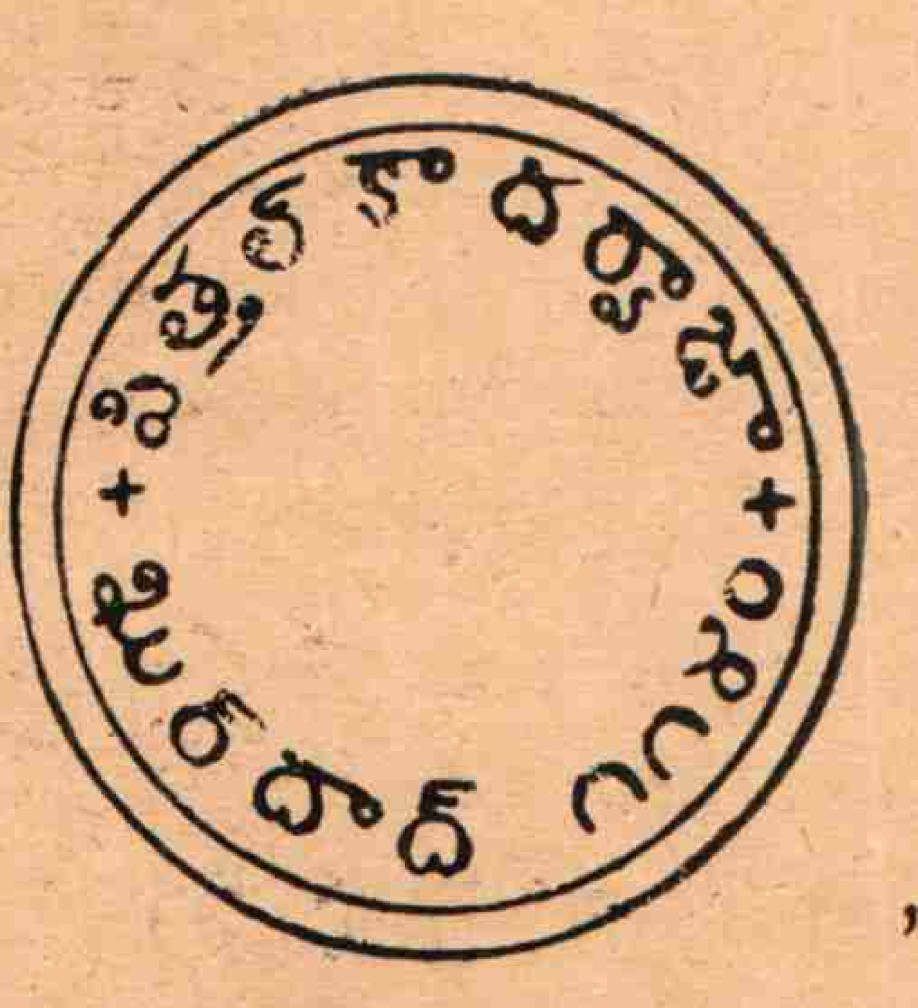

"

అను చీటి యిచ్చెను. మంత్రి పావలాయిచ్చి 'ఓ ఏమి మొహరు! ఏమి దర్వాజా! ఏమి చెక్కడపు పని!'

అని పాదుషావారి నిర్మాణకౌశలమును బహిరంగముగా మెచ్చుకొనెను.

సదర్ మాల్ గుజారు పావలాను లోనికి తీసికొని వెళ్లెను.

'పాదుషావారి కౌశలమును గ్రహింపఁ గలవారు గనుకనే తమకు అమీర్ ఉల్ ఉమరా[3] అనుబిరుదు వచ్చెను' అని రామశాస్త్రి యనెను.

'వహావా వహావా' అని అమీర్ ఉల్ ఉమరాగారు మెచ్చుకొనిరి.

బెదురు బోతుగుర్రములను బండివాఁడు భద్రముగా తోలెను.

ఘంటాపథము గణగణ మ్రోఁగుట నాలకించి రామశాస్త్రి వచ్చుచున్న బండిని పరికించెను. 'అదిగో! ఆవచ్చుచున్నబండి హిందూమంత్రిది' అని రామశాస్త్రి యనెను.

సిపాయి లిరువురు దర్వాజాను త్రిప్పిరి. ముందువైపు వెనుకకును, వెనుకవైపు ముందునకును తిరిగెను, దశావతారములు కొట్టవచ్చినటులు కానిపించుచుండెను.

తులసీరాముగారి బండి రాఁగనే పారావారు బండి నాఁపివయిచిరి.

'అరే! మంత్రిగారి బండి' అని బండివాఁ డఱచెను.

'అరే! పాదుషావారి పారా' యని సిపాయి అఱచెను.

తులసీరాము తల బయటికిఁ బెట్టి చూచెను. ఎదుట దశావతారములు!

---

౧. ముసల్మానులందఱు చంద్రుని జూడవలసిన దినము. ఆనాఁడు చంద్రదర్శనము విరళము. కావున ప్రియదర్శనము. (అరచేతిలో వైకుంఠము.) ౨. తమరు మంచివారగుచో జగత్తు మంచిది. 3. రారాజు.

తులసీరాము నమస్కరించెను. రామశాస్త్రి చేతులు జోడించి మంత్రిగారికి చీటి యిచ్చెను.

'ఇది యేమి?'

'తలపన్ను కన్న తక్కువ, దర్వాజాపన్ను'—
'రిక్తపాణి ర్నపశ్యేత రాజానం దైవతం గురుమ్౧'

తులసీరా మొకతూరి మొహరు చూచెను. ఒకతూరి దర్వాజామీఁది దశావతారములు చూచెను.

పాదుషావారి హిందూ మహమ్మదీయ మతైక్యమున కిది తార్కాణ.

హిందూస్త్రీలకు నికాక్ కట్టుట ఇంతకంటె నెక్కుడు సజీవమగు తార్కాణ.

తులసీరాము రామశాస్త్రిమొగ మొకతూరి చూచి పావలా చెల్లించెను. బండి మెల్లగా వెళ్లిపోయెను.

విశ్వబ్రాహ్మణుఁడు రామశాస్త్రిని జూచి 'అయ్యా తులసీరాముగారికి రెండుమతములును కంఠపాఠ మట' అనెను.

రామశాస్త్రి తల త్రిప్పి—

'గీ. సంధ్యలేదు నమాజులో శ్రద్ధ లేదు
సరిగ నేకాసి లేదు రంజాను లేదు
కాశియునులేదు మఱియు మక్కాయులేదు
హిందువా? మల్కయా? యితఁడెవఁడు కాఁడు.'

అనెను.

సిపాయి యొకఁడు మరల దర్వాజా త్రిప్పివయిచెను. ఇంతలో పలువురు నవుకరులు వచ్చిరి. పారా వారు వారి నాఁపివయిచిరి.

'ఇది యేమి?'

'దర్వాజా పన్ను.'

'మేము దేవిడీ నవుకరులము.'

'ఇది దేవిడీ—పన్ను.'

పెద్దనవుకరు కనుసన్నచే మిగిలిన నవుకరు లందఱును మఱియొకదారిని బోవుటకు వెనుదిరిగి పోయిరి.

వీ రందఱకును మఱొకదారి దొరకునేమో యని విశ్వబ్రాహ్మణుఁ డనెను.

'నాఽన్యః పంథా విద్యతేఽయనాయ౨' అని రామశాస్త్రి యనెను.

ఇంతలో సేనాపతి రుస్తుం ఖాఁ, ఆలీ హిమ్మత్, అమీర్ ఉల్ బహర్ గుఱ్ఱముమీఁద వచ్చెను. క్రొత్త దర్వాజా చూచి బెదరి గుఱ్ఱ మాఁగిపోయెను.

రామశాస్త్రి బంగళాలో మొహరు చప్పుడు చేయుచు చీటి తీసికొని వచ్చుచుండెను. సేనాపతి గుఱ్ఱమును రెండుకాళ్లతోఁడను అదిలించెను. అది వెనుకకు నడవఁదొడఁగెను.

రామశాస్త్రి—బాపా కా బేటా.
సిపాహీ కా ఘోడా.
కుచ్ నహబే తో.
థోడా థోడా3

అనెను. గుర్రము మరల దాపునకు రాఁగనే రామశాస్త్రి చీటి యిచ్చెను.

'ఇది యేమి?'

'దేవిడీ పన్ను.'

రుస్తుంఖాను మొలనున్న కైజారు చూపెను.

---

౧. రాజును దైవమును గురువును వట్టిచేతులతోఁ జూడఁబోరాదు. ౨. దీనికన్న వేఱుదారి లేదు. (ఈశ్వరు నెఱుఁగుటకు). 3. ఎంత చెడినను బిడ్డకు తండ్రిపోలికయు గుఱ్ఱమునకు రౌతుపోలికయు కొలఁదిగా నయినను వచ్చును.

రామశాస్త్రి—జిత్ ని చద్దర్ దేఖో.
ఉత్ ని పైర్ ఫైలావో.౧

అని మొహరు చూపెను.

రుస్తుంఖాను ఆ అఁగు మని ౦-౧-౬ తీసియిచ్చెను. సదర్ మాల్ గుజారు తీసికొనెను.

సేనాపతి గుఱ్ఱము నడిలించెను. అది వెనుకకు నడచి మరల ముందులకు వచ్చి దర్వాజాకడ నిలిచిపోయెను.

వెను దిరిగిపోయిన నవుకరు లందఱును వేఱు దారి లేక గుంపుగా వచ్చిరి. వారిని జూచి బెదిరి గుఱ్ఱము రెండు దుముకులు దుమికి దర్వాజాను ఒఱసికొని పోయెను. ఎఱ్ఱడాగొకటి అచట నలంకార మాయెను.

రామశాస్త్రి—అత్తాస్ కుకుర్
బత్తాస్ భూకై౨ అనెను.

నవుకరు లందఱును నవ్వుకొని అణా అణా యిచ్చి చీటి తీసికొని చూచుకొనుచుఁ బోయిరి.

సదర్ మాల్ గుజారు వీరికి ముద్ర తప్పలేదని నవ్వెను.

రామశాస్త్రి—
డిల్లీకా లడ్డూ జో ఖాయా సో పస్తాయా.
జో నఖాయా సోభీ పస్తాయా)3 అనెను.

దేవిడీ ముందు పంద్రెండు మ్రోఁగెను. పాదుషా గారి కపుడే ప్రభాతము.

అర్ రహ్ మాన్ లతీఫ్, పాదుషావారి సౌఖ్యశాయనికుఁడు౪. వారి గుఱ్ఱము నురుగులు గ్రక్కుచు వచ్చి దర్వాజాకడ నిలిచిపోయెను. రామశాస్త్రి చీటితో సమీపించెను.

'ఓ ఇది యేమి?'

'పిత్తల్ కా దర్వాజా.'

అర్ రహ్ మాన్ లతీఫు దర్వాజానంతయు సలాముతో నింపినయిచి 'నా కిఁక తీరిక లేదు' అనుకొనెను. రామశాస్త్రి ౦-౧-౬ చీటి నిచ్చెను. అతఁడు రూపాయ పాఱవైచి గుఱ్ఱము నదలించుకొని పోయెను.

క్రొత్త దర్వాజా సంగతి నగర మంతయు ప్రాఁకెను. దేవిడీలో పనిగలవారును లేనివారును వచ్చి వింత చూచి పోవుచుండిరి. రామశాస్త్రి—డిల్లీ కా లడ్డూ జో ఖాయా సో పస్తాయా; జో నఖాయా సోభీ పస్తాయా' అనుచుఁ గుందుచుండెను.

ఇంతలో విదూషకుని గుఱ్ఱము తూలుచు వచ్చుచుండెను. రామశాస్త్రి చూచి,

'గళచ్చక్షు ర్మిళజ్జానుః ప్రస్ఖలంశ్చ పదేపదే,
మక్షికాలిక్షు సంయుక్తో భట్టతట్టు ర్విరాజతే'౫

అనెను.

విదూషకునిగుఱ్ఱ మొక రాఁపకుండఁగనే అచట నాఁగిపోయెను. రామశాస్త్రి చీటితో నతని నెదురుకొనెను.

'ఇదియేమి?'

'షేం షేర్ బహద్దర్ కా దర్వాజా.'

'ఓ ఇది నాకు పయిది.'

పూర్తిగా కాదు. సగము పయిది, సగము క్రిందిది.

విదూషకుఁడు దర్వాజా నంతయుఁ జూచెను. బంగళా నంతయుఁ జూచెను. 'ఊఁచీ దుకాణ్ ఫీకి

---

౧. జాగా ఎఱిఁగి బైఠో. ౨. పిఱికి కుక్క గాలికి బెదురును. 3. కొందఱు మోసగాండ్రు అంపపు పొట్టుతో లడ్లుచేసి డిల్లీలడ్లని పేరుపెట్టి అంగడిలో నుంచిరి. దొంగలు కొందఱువచ్చి వాని నన్నిటిని వెల యిచ్చి కొనిపోయిరి. వెనుక వారికి లేకపోయెను. కాని కొని తిన్నవారును పస్తాయించిరి. దొరకక తినని వారును పస్తాయించిరి. ౪. వేచియుండి 'తమకు సుఖముగా నిద్ర పట్టినదా?' అని యడుగువాఁడు. ౫. గీ. పేలు పారాడ జొరీఁగ లీలఁ బాడ, గ్రుడ్డికన్నులు మఱియును దొడ్డికాళ్లు, తినర నయవారి గుఱ్ఱపుఁదట్టు చూడు, పడుచు లేచుచు నల్లదే పరువులెత్తు.

పకాళా¹ అనియెను. రామశాస్త్రి 'గైర్ గుడ్ ఫూయా వ హీ బక్ తే హై²' అనెను.

విదూషకుఁడు మఱి మాటాడక అణాన్నర ఇచ్చి గుఱ్ఱము నదిలించెను; కొరడాతోఁ గొట్టెను. అది రెం డడుగులు వైచి క్రిందఁ గూలెను.

నాకు బాదుషావారి కొరడాదెబ్బలు తప్ప వను కొనుచు అతఁడు గుఱ్ఱమును లేవఁ దీసికొని త్రోసికొని పోయెను.

తరువాత న్యాయాధికారి దాదార్ బఖ్ శ్ గారి బగ్గీ వచ్చెను. బగ్గీముందరి గుఱ్ఱము తన ముట్టెను దర్వాజా కానించి నిలిచెను. బండివాఁ డెంతలాఁగినను ఈవలికి రాలేదు.

రామశాస్త్రి చీటితో వచ్చెను. న్యాయాధిపతి చీటిని లెక్కింపక 'ఊఁ, తోలుము' అనెను. బండివాఁడు తోలెను. అది కదలలేదు.

'అయ్యా! చీటి పుచ్చుకొనని దే అది కదలదు' అని రామశాస్త్రి యనెను.

'ఏది చీటి?'

'ఇదిగో చీటి.'

'ఈపన్ను అన్యాయము.'

'తాము న్యాయాధిపతులు! చీటి చెల్లింపక త్రోసికొనిపోవుట అన్యాయము—నామ్ బడా దర్శన్ థోడా'.³

దాదార్ బఖ్ శుగారికి కోపము వచ్చెను. 'ఈ దర్వాజా సంగతి పాదుషాగారితో చెప్పుదు' న నెను. రామశాస్త్రి అతివినయముతో దాపునకు వచ్చి 'ఇదిగో చూడుఁడు! ఈమొహరు-పిత్తల్ కా దర్వాజా! మూఁడణాలన్నర ముందు దయచేసి పాదుషావారిని పరామరి సింపుఁడు అనెను. దాదార్ బఖ్ శ్ డబ్బిచ్చి గుఱ్ఱమును తోలుమనెను. బండివాఁడు కొరడాతో రెండుకొట్టెను. అది వెనుకకు రెండడుగులు వైచి మరల దర్వాజా కానుకొనెను. బండివాఁడు మరలఁ గొట్టెను. గుఱ్ఱము మరల నటులనే చేసెను.

'ఇది యేమి?'

'ఇది దర్వాజా మహిమ.'

రామశాస్త్రి యిటులు చెప్పెను: హిదాయత్ ఉల్లాహ్‌వారు మొనమొన్న నొకగుఱ్ఱమును కొనిరి. అది యేనుఁగంత ఉన్నది. సాయంకాలమున వారు దానిపై షికారు బయలుదేఱిరి. అది పది యడుగులువైచి ఆఁగి పోయెను. పదుగురు వెనుకకు వచ్చి కొరడాలతో కొట్టిరి. లాభము లేకపోయెను. బస్తీలోని గుఱ్ఱపురౌతు లందఱును పోగయిరి. కొట్టిరి కుమ్మిరి; ఊఁహు. ఎవరును ఏమియుఁ జెప్ప లేకపోయిరి. ఒకఁడు 'దీని కిచటనే లాయము కట్టింపుఁ' డని సలహా చెప్పెను. ఒకఁడు ముందుకు వచ్చి 'అయ్యా దీనిసంగతి నేను తెల్పుదును, వెంటనే బోగముమేళమును పిలిపింపుఁ'డని చెప్పెను. బోగముమేళము వచ్చెను. బోగమువాండ్రు గజ్జె గట్టిరి. మద్దెల మ్రోఁగెను. శ్రుతి గుంయి మనెను. గుఱ్ఱము సకి లించెను. ఆటకత్తెలును పాటకత్తెలును కలిసి పాడఁ దొడఁగిరి.—

'సరివారిలో సరాసము లాడకురా!
పదిమందిలో సరాసము లాడకురా!
నలుగూరిలో సరాసము లాడకురా!'

అని పాడుచు ఆటకత్తె ముమ్మాఱు గంతువైచి వెను దిరిగెను. గుఱ్ఱము నడువఁ దొడఁగెను. బోగమువాండ్రు ఆఁగఁగనే అదియు ఆఁగెను.

అపుడు రౌతు ఉల్లాహ్‌వారికడకు వెళ్లి 'తమ రీ గుఱ్ఱముతోపాటు ఈమేళమునుగూడ ముం దుంచు కొనుఁడు' అని చెప్పెను.

ఆరీతిగనే ఈగుఱ్ఱము కంచరవారిది. కంచర సామాను కనఁబడఁగనే ఇది ఆఁగిపోవును.'

'నిక్షయమే. ఇది కంచర్ కా ఘోడా! మారో' అని దాదార్ బఖ్ శు అనెను గాని ప్రయో

౧. షయికి భటారము లోపల లొటారము. ౨. బెల్లమునుబట్టి రొట్టె. 3. పేరు గొప్ప ఊరు దిబ్బ.

జనము లేక గుఱ్ఱమును విప్పి బండివారును పారావారును బండిని లోనికిఁ ద్రోసిరి.

చెప్ప నక్కఱ లేకయే యెవరికి వారు పిత్తల్ కా దర్వాజా యుద్దర తినుచు పన్ను చెల్లించుచుఁ బోవు చుండిరి.

ఈ దర్వాజా దర్శనము నొనరించుకొనుటకు బలె చంద్రుఁ డుదయించెను. తనకడఁగూడ పన్ను వసూలు చేయుదురేమో యను భీతిచే నతఁడు దూరమునుండియే చూచుచు నిలువఁబడెను.

'ఇఁక మనము ముగించి వెళ్లుదమా' యని సదర్ మాల్ గుజార నెను.

'సరి సరి. ఇపుడే ధనలక్ష్మీ తాండవ' మని రామ శాస్త్రి యనెను.

ఇంతలో మేనా యొకటి వచ్చెను. బోయీలు లోనికి త్రోసికొనిపోవుచుండిరి. సిపాయులు వారి నాఁపివేయిచిరి.

'అందర్ కా జనానా' అని బోయీ మెల్లగాఁ జెప్పెను.

'ఔను. ఆర్ జూ మంద్ బేగమ్' అని రామ శాస్త్రి అనెను.

ఈలోపల అందర్ కా జనానావారి దాసి పియారీ బేగమ్ వచ్చి కలిసికొని 'వెనుక మేనా రాక మునుపే మనము పోవలెను.' అనెను.

'దక్షిణ ?' అని రామశాస్త్రి అడిగెను.

'నేఁడు కొత్త దర్వాజా అడ్డు వచ్చె' నని బోయీ అనెను.

రేపటినుండి పాఁత దగునని రామశాస్త్రియనెను. ఆర్ జూ మంద్ బేగమ్ ఆవలిప్రక్కనుండి దర్వాజాను తొంగి చూచెను. 'ఆహా! దీనిక్రిందిగా నేలలో దారి యుండినచో ఎంత బాగుండిపోను' అనుకొనెను.

'మేనాలో నున్నవా రెందఱు ?'

'ఒకరు.'

'ఎటులు నమ్మిక ?'

ఇంతలో వెనుక మేనాబోయీల ఓంకారధ్వని వినఁబడెను.

వెంటనే మేనా రెక్కలు తెఱువఁబడెను. మేనా క్రిందుగా హార మొకటి వ్రేలాడెను. రామశాస్త్రి దాని నందుకొని చీటి పియారీబేగమున కిచ్చెను. మేనా వెళ్లి పోయెను.

వెంటనే మఱొక మేనా అచట నాఁపఁబడెను. మేనాప్రక్క వచ్చుచున్న గులాపీ బేగమ్—'ముందర మేనాను త్రొక్కిపోవలెను. ఆఁపకుఁడు! బాదుషా వారి ఖాస్ మేనా' అనెను.

'ఓ! ఈ మేనా ఖాతున్ లుత్ ఫ్ ఉన్నీసాది. మేనా బాదుషావారి ఖాస్ అగుచో పిత్తల్ కా దర్వాజా అంతకన్న ఖాస్.'

ఇటు లనఁగనే రామశాస్త్రి కాలిముంగల రవ్వల యుంగర మొకటి పడెను. అతఁడు దాని నెత్తి రవ్వల వెలుఁగులో చీటి వ్రాయఁ దొడఁగెను.

'మేనా పోనిండు, మేనా పోనిం'డని గులాపీ బేగ మనెను.

'ఆఁగు! ఇదే చీటి' అని రామశాస్త్రి యనెను.

మేనా తలుపును తన్నిన ధ్వని యొందు విన వచ్చెను. 'చీటి రేపు చూత'మని గులాపీ బేగ మనెను.

రామశాస్త్రి 'ఓహో—డోలీ న కహార్
బీబీ హై తైయార్'[౧]

అని మొహరువేసిన చీటి మేనా కంటించెను. మేనా వెళ్లిపోయెను.

పిదప నొక గుఱ్ఱపుబండి అచట నాఁగెను. బండి వాఁడు ముజప్ఫర్ హుసేన్ సాబ్! అని పిలిచెను.

'ఆఁ'.

'క్రొత్తదర్వాజా.'

౧. డోలీ తయారుకాలేదుకాని అపుడే బీబీ తయారయినది.

'క్రొత్తది లేదు ప్రాఁతది లేదు. పోనీ.'

'దర్వాజాపన్ను' అని సిపాయి.

'పుచ్చుకో!'

రామశాస్త్రి.

బండివారికి	౦-౨-౦
మగవేసమునకు	౦-౧-౦
ముజప్ఫర్ హుసేన్ పేరుకు	౦-౧-౦
ఫాతిమా బేగమునకు	౦-౧-౦
గుర్రమునకు	౦-౦-౬
వెరసి	౦-౫-౬

అని వ్రాసి ముద్రవయిచి చీటి యిచ్చెను. ఫాతిమాకడ డబ్బులేదు. ఉంగర మొకటి యిచ్చి వెళ్లి పోయెను.

విశ్వబ్రహ్మ తెల్లఁబోయెను. 'స్త్రీయం పురుష విగ్రహమ్'౧ అని రామశాస్త్రి యనెను.

ఈరీతిగా పరిచారికలు రాణులు తోర్తారవిదూషిలు సిరాజ్ నటులు బాగ్దాదు భాగవతములు పెలస్తీను పేకాటకత్తెలు వచ్చి సర్ మాల్ గుజారుకు మోయఁజాలని బరువు వేసి పోయిరి.

ఆమఱునాఁటినుండియు పిత్తల్ కా దర్వాజా వ్యాసప్రోక్త మయిపోయెను.

దర్వాజా ప్రక్కనే రామశాస్త్రి మేడలు మిద్దెలు లాయములు తోషాఖానాలు వెలసెను.

ఇటులు కొన్ని నెలలు కొన్ని సంవత్సరములు గడఁచెను.

ఒకనాఁడు బాదుషావారి బగ్గీ పిత్తల్ కా దర్వాజా దగ్గఱ ఆఁపఁబడియెను. బాదుషా, దాపున నున్న రామశాస్త్రి మేడలును మిద్దెలును చూచి 'ఈ పేఁట యెపుడు పెరిఁగినది?' అనెను.

'మన కరోడాగారి మేడ. ఇది వారి ఆఫీసు' అని బండివాఁడు చెప్పెను.

'ఇది యేమి?'

'ఇదియే పిత్తల్ కా దర్వాజా.'

విభూత్యలంకృతమగు ముఖముతో రామశాస్త్రి మొహరు వైచిన చీటి పుచ్చుకొని సలాములు కొట్టుచు బాదుషా బగ్గీని సమీపించెను.

బాదుషా దర్వాజా నంతయుఁ జూచెను. అతని శరీరము పులకించెను.

'ఈదర్వాజాను చూచిన గుఱుతు లేదే?'

విశ్వబ్రాహ్మ లోలోపల నవ్వుకొనెను.

రామశాస్త్రి చేతులు జోడించి 'జనాబ్ జహాపనా ఖుదావంద్!

ఆప్ నే రామ్ కో భజై
రిష్ భజే వా ఖీజ్.౨,

అనెను.

'భేష్! నీవు మాకు మంత్రివిగా నుండఁదగిన వాఁడవు!'

బగ్గీ వెళ్లిపోయెను. 'మీరు ప్రభువు లగుదు' రని నే ననలేదా? అని విశ్వబ్రహ్మ అనెను. రామశాస్త్రి 'ఇపుడు పాదముల చూడు' మనెను. విశ్వబ్రహ్మ చూచెను. నాఁటిచక్రములు లేవు. అతఁడు నివ్వెఱవోయెను.

ఆమఱునాఁడు సదర్ మాల్ గుజారు కరోడా ఆయెను. కరోడా మంత్రి యాయెను. ఆదృశ్యము దమ్మన్నపండితజీకి వినోదముగా నుండెను. వినూషకుఁడు 'హుజ్జతే బాంగాలా, హిక్మతే చీన్' అను సామెత నేఁటినుండియు,

హుజ్జతే బాంగాలా
హిక్మతే తెంగాలా౩

అని మాఱవలె నని అనుకొనెను.

---

౧. మగవేసము వేసిన ఆఁడుది.(ఇది వాల్మీకిరామాయణమున రామవర్ణనము) ౨. నీవు నీయిష్టదైవము నెటులు భజించినను అతఁడు ఆచందమున గ్రహించును. 3. బంగాళీలు కూటతార్కికులు. తెలుఁగువారు మోసగాండ్రు.